

enige geschiedkundige gegevens over DE ZEEHOND IN DE ZEEUWSE WATEREN

door J. P. B. Zuurdeeg

Het enige grote roofdier dat zich in het wild in Nederland heeft kunnen handhaven is de gewone zeehond. Hiervoor zijn meerdere oorzaken aan te voeren: op het land is hij op de kale en met leder hoogwater overspoelde zandbanken moeilijk te naderen en in het water beschermt zijn zoogdierenintelligentie hem. Daarbij komt dat het dier als buit niet bijzonder gewaardeerd wordt.

VOEDSEL

Vroeger was dit anders. Zeehonden waren in de 15e eeuw evenals steur, bruinvis en zalm zeer gewild! Men schonk toen zeehonden aan de aanzienlijksten. Het zeehondenvlees was waarschijnlijk voor de vasten bedoeld. Men beschouwde de zeehond immers als tweeschlachtig dat wil zeggen als vis en als landdier. De door H. M. Kesteloo bewerkte stadsrekeningen van Middelburg vermelden dat Anna van Bourgondië, vrouwe van Ravestein in 1500 een „zeehond“ ten geschenke kreeg ter waarde van .36,6 ponden en een zalm van 10 schellingen, de keizer kreeg in 1516 een zeehond ter waarde van 2.13.4 ponden. De inventaris van prelaat en edelen vermeldt dat Jacquelyne de Croy, vrouwe van Bergen op Zoom in 1543 verzocht om, evenals wijlen haar echtgenoot, die één der grootste leenmannen van Zeeland was, jaarlijks in de vasten van de ontvanger van Bepostenschelde een zeehond te ontvangen. Later volgde een tegenzin voor zeehondenvlees. Smallegange vermeldt in zijn Croniek van Zeeland (1693) hierover dat zeehondenvlees zelfs door de armsten niet in de spijs wordt gebruikt daar het zacht, sponsachtig en vet is. Enige delen van het dier zijn echter als geneesmiddel te gebruiken. Smallegange verhaalt hier letterlijk: „De rechterm in onder 't hoofd gelegd, brengt den slaep bij. De huid verhoed ook het voeteuvel, indien daer van schoenen gedragen worden. Haar vet word van Hippocrates in vrouwensiekten zeer gepresen.“

VANGPREMIES

De grote aantallen zeehonden in de zeearmen, die zich vooral met bodemvis (platvis) voeden vormden echter een bedreiging voor de vissers. Reeds vroeg werden dan ook beloningen voor het vangen van zeehonden uitgelooft. Het plakkaat van 10 december 1591, uitgevaardigd door de Staten van Zeeland, beloofde voor iedere gevangen zeehond een premie van een daalder. De premie was echter te laag om het gewenste doel te bereiken, want op 7 augustus 1592 werd er bij de Staten een voorstel ingediend om het vangloon te verdubbelen en van 5 schellingen op 10 schellingen te brengen. Dit bleef

zo tot de Franse tijd. In 1596 werd er opnieuw een plakkaat gepubliceerd op het schutten van kleine vis en het vangen van zeehonden. Ook de plakkaaten van 9 oktober 1608 en 9 mei 1611 bevatten paragrafen betreffende het uitloven van premie- vangloon voor zeehonden. Ongeveer terzelfder tijd loofden de Staten van Holland ook een premie uit, omdat de zeehonden die in de Maas, Thijse, Marsdiep, Merwede, Lek en IJssel voorkomen van uit zee steeds verder landinwaarts komen.

Om voor vangloon in aanmerking te komen moest men de gevangen zeehond aan het stadsbestuur tonen, waar de snuit van het dier werd afgehakt om als bewijs te dienen, zodat men niet tweemaal de premie kon opstrijken voor dezelfde zeehond. De stedelijke besturen konden hierna het voorgeschoten vangloon terugkrijgen van de rentmeesters van Domeinen. De boven beschreven betaling van de premie heeft tot 1806 geduurd. Sedertdien en tot 1808 geschiedde de betaling op dezelfde wijze maar de rentmeesters moesten toen driemaandelijke declaraties aan de landdrost zenden. Hierna tot de inlijving bij Frankrijk aan het departement van jacht, terwijl ook door de opperhoutvesterij vangloon voor zeehonden werd betaald.

Na het van kracht worden van de jachtwet op schadelijk gedierte van 14 juli 1814 werd de premie verleend uit de kas van het departement der Jacht en Visserij. Dit duurde slechts kort. Bij K.B. van 4 augustus 1815 no. 10 werd de premie ingetrokken omdat, zoals men toen dacht, de zeehonden slechts tijdelijk (alleen bij storm) in de Zeeuwse stromen verbleven. De dieren waren daarom niet uitroefbaar, zodat premieverlening geen nut had.

Nadat in 1820 de visserij onder beheer van domeinen waren gebracht, werd bij K.B. van 19 maart 1822 no. 103 weer een vangloon tot het verdelen van zeehonden ingesteld. De premie bedroeg f 3, —. Op dit onderwerp hebben voorts nog betrekking de K.B.'s van 8 augustus 1822 no. 85 en van 1 april en 14 augustus 1823 no. 82 en 92, welke laatste ten grondslag lag aan de betaling van premie tot en met 1856.

De minister van Binnenlandse Zaken maakte in 1854 bezwaar tegen de toenmalige regeling en verzocht de minister van Financiën, waaronder de Domeinen ressorteerden, een post voor vangloon op zijn begroting te zetten. Deze voelde er niet voor omdat, zoals hij in 1854 aan het Bestuur der Visserijen op de Zeeuwse Stromen schreef, de gevangen dieren een bepaalde waarde hebben en de vangst dus niet aangemoedigd hoeft te worden. Deze waarde zou aan huid en traan f 8, — bedragen. Voor Zeeland is die waarde te hoog geschat, terwijl de materialen zoals boten en netten duur zijn. Hiernaast heeft men door de sluwheid en waakzaamheid langdurige oefening nodig en wordt kennis van het dier vereist, zodat het niet aantrekkelijk is zonder premie de dieren te vangen. Het Visserijbestuur blijft dan ook bezwaren maken. In de bestuursvergaderingen van 1886 wordt een door de voorzitter geschreven rapport betreffende de zeehonden behandeld. De voorzitter acht uitroeiing, hoewel waarschijnlijk niet uitvoerbaar, niet voorgeschreven. Het rapport noemt enige manieren om zich van de zeehonden te ontdoen. De meest aangewezen en goedkoopste methode was de zeehonden door beroepsjagers te laten vangen en te verwerken.

BEROEPSJAGERS

Een moeilijkheid was dat in Zeeland alleen leden van het geslacht Van der Klooster te Burgh beroeps-zeehondenjagers waren, maar dat deze financieel niet sterk genoeg waren en onbekend met de middelen om zich op een voordelige wijze van de gevangen zeehond te ontdoen.

Prijzen, die toen voor een vel gemaakt werden, bedroegen f 0,70 terwijl de traan f 0,50 per liter opbracht. Een jonge zeehond leverde 5-9 liter traan op. Het voorstel was om deze zeehondenjagers een subsidie te verlenen om een tweede net van 100 kg aan te schaffen en voor het aankopen van een beter formuul om traan te koken.

Hoewel er voor deze subsidie op de begroting van 1887 een post was uitgetrokken kon de door het Visserijbestuur ingestelde zeehondencommissie geen geschikte gegadigde vinden.

Aan het eind van de eeuw komt het instellen van premie opnieuw aan de orde. De Zeeuwse bezwaren tegen het premiëstelsel waren dat deze regeling vroeger niet tot een geregelde jacht had geleid. Een

De zeehonden vro
jonge zeehond in

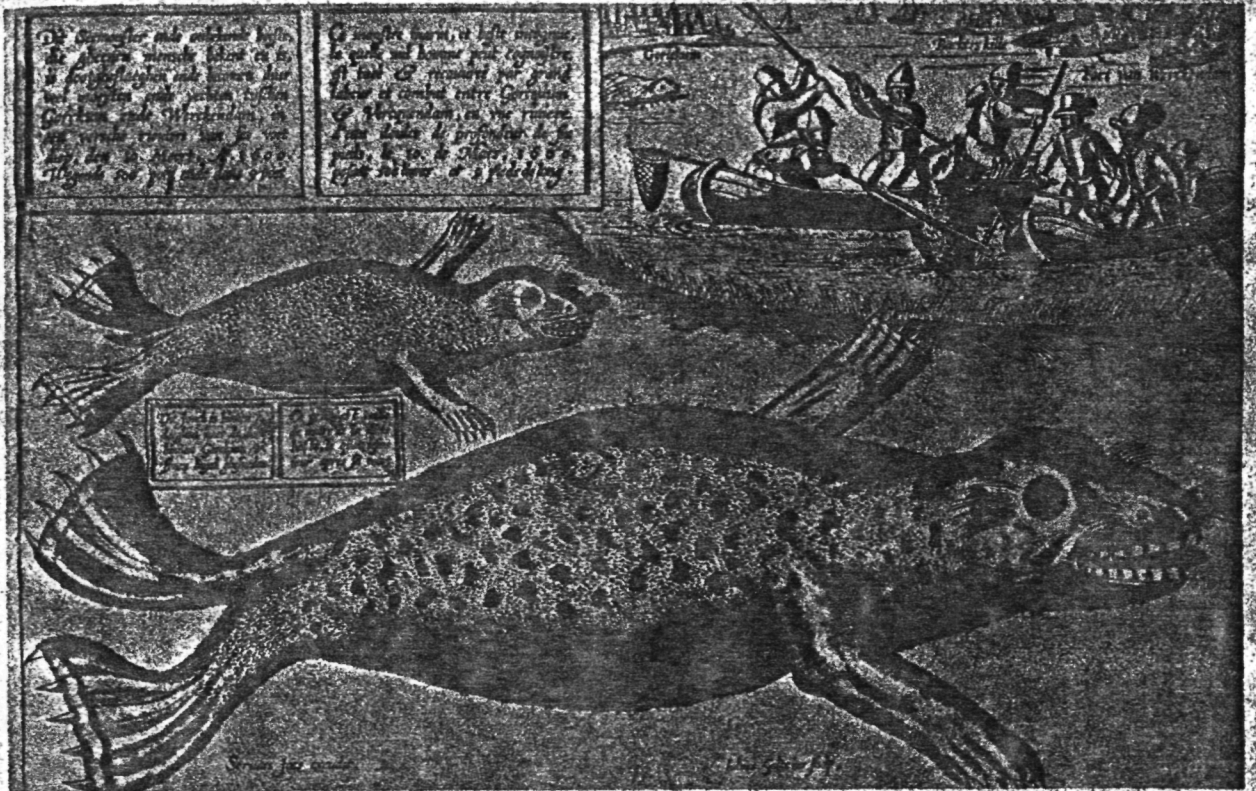
ander punt was
controle. Het g
snuiten van ge
getoond.

Op voorstel van
Financiën werd
1900 no. 91 opr
ingevoerd. Voc
bedroeg deze f
vrouwelijke dier
betaald. In 191
f 3, — gebracht
aangebrachte z

Het premiëstel
ingetrokken. K
voordracht van
Binnenlandse Z
bij K.B. van 15
weerderom een p
ingevoerd. De
moest aan de t
gemeente of a
aangewezen pe
worden in w
voorzinnen we

Bij K.B. van 27
53 werd het pr
ingetrokken. V
hiertoe geleid
dat in 1938 (K.
140) weer een
f 2, —, werd u
publicaties nie
K.B. is slechts
geweest. Tijde
Wereldoorlog
bovengenoem
met ingang van

Zeeuwse Nieuws 1973 4(4) 65-67

De zeehonden vroeger ver de rivier optrokken bewijst de vangst van deze 9 voort (ca. 2,90 m) lange zeehond in 1600 tussan Werkendam en Gorinchem.

ander punt was de moeilijke controle. Het gebeurde wel dat er snuiten van gewone honden werden getoond.

Op voorstel van de minister van Financiën werd bij K.B. van 21 mei 1900 no. 91 opnieuw een premie ingevoerd. Voor mannelijke dieren bedroeg deze f 2,50 terwijl voor vrouwelijke dieren f 3,— werd betaald. In 1914 werd de premie op f 3,— gebracht voor iedere aangebrachte zeehond.

Het premiestelsel werd in 1923 ingetrokken. Korte tijd later werd op voordracht van de minister van Binnenlandse Zaken en Landbouw bij K.B. van 15 maart 1927 no. 19 wederom een premie van f 3,— ingevoerd. De gevangen zeehond moest aan de burgemeester der gemeente of aan een door hem aangewezen persoon getoond worden in wiens bijzijn de voorvinnen werden afgesneden.

Bij K.B. van 27 november 1933 no. 53 werd het premiestelsel opnieuw ingetrokken. Welke overwegingen hiertoe geleid hebben en tot het feit dat in 1938 (K.B. van 16 juli 1938 no. 140) weer een vangloon, nu van f 2,—, werd uitgelooft is in publikaties niet te vinden. Ook dit K.B. is slechts korte tijd van kracht geweest. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het bovengenoemde K.B. ingetrokken met ingang van 1 maart 1942.

AANTALLEN

Om wat voor aantallen zeehonden ging het nu eigenlijk? De uitbetaalde premies, opgetekend in de controlen van de Domeinen van Zeeland geven hier een antwoord op. Het oudst vermelde bedrag betreft 30 in Vlissingen aangebrachte zeehonden die van 21 juni 1593-juli 1594 gevangen waren. Ook in Brouwershaven, Arnemuiden en Goes werden zeehonden aangevoerd. Het betreft echter steeds maar enkele tientallen exemplaren per jaar. Het in die tijd hoogst gevonden bedrag werd in 1620 aan Vlissingen uitbetaald. Dit bedroeg 139.10.— ponden voor 279 zeehonden. Waarschijnlijk betreft het hier echter twee jaar, want in 1621 werden er maar 94 zeehonden in Vlissingen aangebracht. Na 1654 geven de rekeningen van de Rentmeester-generaal van Bewestenschelde, het huidige Midden-Zeeland, een beeld van de zeehondenvangst. In 1655 waren dit 416 dieren. Dit aantal verminderde tot 25 in 1674. Het aantal aangebrachte zeehonden bleef rond de 25 stuks per jaar schommelen tot 1755. In dat jaar werden 293 zeehonden gevangen. Ook dit getal liep terug tot ruim onder de honderd exemplaren na 1789. Van Beoosten-schelde, het tegenwoordige Noord-Zeeland, zijn maar enige cijfers over deze periode te vinden.

Cijfers voor het aantal gevangen zeehonden in alle Zeeuwse wateren vinden we eerst in de 19e eeuw toen

het Visserijbestuur vangloon betaalde. Meestal werden jaarlijks tussen de 200 en 300 exemplaren aangebracht. Het jaar 1827 was een topjaar met 434 stuks.

Ook toen er geen premie verleend werd, werden deze dieren nog regelmatig gevangen. Door Van der Klooster te Burghsluis werden nog circa 300 stuks jaarlijks gevangen, waarvan er 100 levend verkocht werden aan diergaarden. Van de overige werd traan gekookt, terwijl de huiden te Zierikzee voor f 0,90 verkocht werden. Vanwege de geringe opbrengst is hij omstreeks 1888 hiermee gestopt. Ook in 1918 en in 1947 zijn zeehonden gebruikt voor de traankokerij. In 1918 werd te Vlissingen hiervoor een gering aantal aangevoerd. Een grote zeehond leverde circa 16 liter traan op die f 2,— tot f 3,— per liter opbracht. Voor de traankokerij werden in 1947 40 exemplaren te Zierikzee aangevoerd.

Na circa 1888 werden nog alleen zo'n 100 zeehonden per jaar levend gevangen voor de Belgische en Duitse diergaarden. In dat jaar werd het aantal exemplaren in de Westerschelde geschat op circa 1000.

Na het opnieuw instellen van de premie in 1900 leefde de jacht weer op. In de eerste jaren werden jaarlijks 600 tot 700 zeehonden gevangen. Dit aantal liep echter terug tot ruim 200 stuks in 1929. De grote op de banken liggende kudden van 100 tot 150 exemplaren waren toen verminderd tot 30 of 40 stuks.

Waarschijnlijk bleven de zeer schuwe dieren echter meer in het water.

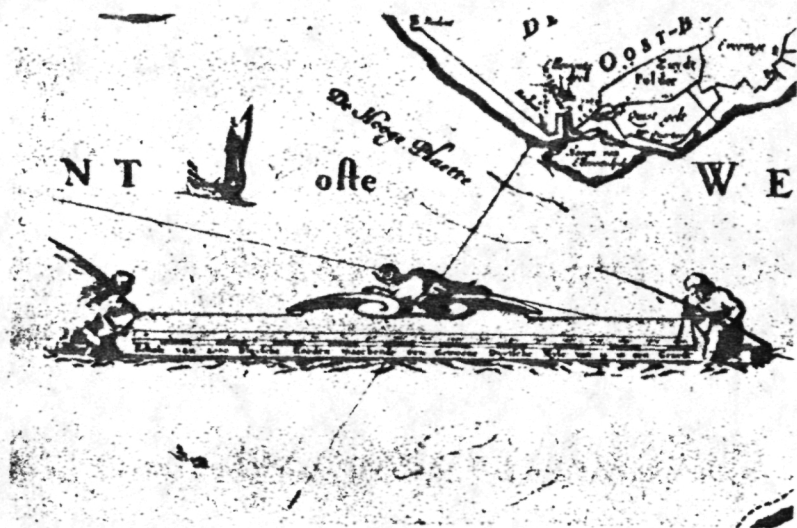
De verspreiding van de aangebrachte zeehonden blijkt uit de volgende gegevens van 1912: Breskens 50, Terneuzen 8, Vlissingen 2, Bergen op Zoom 1, Burghsluis 89, Veere 90, Brouwershaven 19, Bruinisse 45, Ouddorp 6, Yerseke 3 en Tholen 4. In totaal werden er dat jaar 317 zeehonden gevangen.

Na 1929 liep de vangst in de Zeeuwse wateren sterk terug. In het jaarverslag van het Visserijbestuur werd als reden opgegeven dat de bekende zeehondenjager Van der Klooster te oud was geworden en dat het jonge geslacht andere werkzaamheden zocht, omdat de diergaarden geen levende zeehonden meer vroegen. Van 1900-1921 werden 3418 stuks te Burghsluis aan land gebracht.

VANGMETHODEN

Er waren toen enkele methoden in gebruik om de dieren te vangen. De meest in Zeeland gebruikte manier was het vangen met netten. Men ging als volgt te werk. Het net werd bij een plaat waarop zeehonden lagen bovenstreams met behulp van een waterzeil uitgevierd met één eind tot voorbij de zeehonden, het andere eind stak men tegen de plaat vast. De dieren werden dan opgejaagd en vluchtten in het net. Later werd hoofdzakelijk met het geweer gejaagd.

Is de zeehond nu werkelijk voor de visstand zo gevaarlijk? Een rapport van dr. B. Havinga van 1932 geeft hier een antwoord op. Uit zijn onderzoek van magen en darmen van zeehonden blijkt dat deze zich vooral met de langzamer bodemvis voedt, waarbij bot bij grote zeehonden circa 65% van de voeding uitmaakt. De gemiddelde voeding bedraagt bij deze dieren circa 5 kg per dag.

Detail van de kaart van Zeeland van Nicolaas Visscher (ca. 1655).

Het aantal zeehonden zou omstreeks 1930 in ons land circa 4000 stuks hebben bedragen, waarvan ongeveer 1000 stuks in de Zeeuwse wateren.

Het premiestelsel heeft in de Waddenzee, Zuiderzee en de zuidhollandse wateren geen of weinig nuttig effect gehad; daarentegen is in Zeeland, waar de zeehonden ook het schadelijkst zijn, het aantal sterk gereduceerd hetgeen door de premie ongetwijfeld in de hand is gewerkt, aldus het rapport.

PELSWILD

Vrij kort na het intrekken van de premie werd de zeehond bij K.B. van 9 december 1947 tot wild (pelswild) verklaard in het gehele Rijk, met uitzondering van de provincies Noord-Brabant, Zuid-Holland en Zeeland. De zeehonden in deze provincies werden bij hetzelfde K.B. op de lijst van schadelijk wild geplaatst. In de huidige Jachtwet van 1954 is de zeehond zonder uitzonderingen onder het kleinwild

opgenomen. Hierdoor werd een einde gemaakt aan de veelal onsportieve en onwettelijke vervolging van deze dieren. Door opening van de jacht kan zo nodig worden voorkomen dat deze dieren al te schadelijk worden.

Als gevolg van de omstandigheid dat de huid van zeehonden thans waarde als bont heeft, werd gedurende een aantal jaren intensief jacht op deze dieren gemaakt en wel in die mate, dat te vrezen was, dat de zeehondenstand hier te lande zou uitsterven. Dat is aanleiding geweest om de jacht op deze dieren in 1957 niet te openen. Een beperkt aantal mocht echter op vergunning worden afgeschoten. In hetzelfde jaar werden ook maatregelen genomen om de stroperij tegen te gaan door de invoering van een wildmerk voor zeehonden. Dit merk is nodig voor het vervoer of onder zich hebben van deze dieren.

Toen de areaalbeperking in 1961 door afsluiting van het Veerse Meer een aanvang nam, werden geen afschotvergunningen meer gegeven.

2 juni: EXCURSIE ZEEUWS LANDSCHAP NAAR LAND VAN SAEFTINGE

PROGRAMMA

De Stichting „Het Zeeuws Landschap“ organiseert op zaterdag 2 juni een excursie voor haar begunstigers in het Verdrongen Land van Saeftinge. Deelnemers wordt aangeraden laarzen en oude kleding te dragen. De route gaat door zwaar terrein en is dan ook niet geschikt voor hen die minder goed ter been of nog jong in jaren zijn. De duur van de wandeling is circa 2½ uur en zal u zoveel mogelijk aspecten van dit enorm grote buitendijkse natuurreservaat laten zien.

Vertrek om 14.00 uur vanaf café Buys te Emmahaven. Wanneer u niet uit Zeeuwsch-Vlaanderen komt,

kunt u het beste de boot van 12.55 uur uit Kruintingen nemen. In Parkpolder aangekomen volgt u de ANWB-borden naar Graauw. Vanaf deze plaats volgt u de kleine gele bordjes „Emmahaven“. Café Buys ligt direct onder de Zeedijk te Emmahaven. Einde excursie om 16.30 uur. In het kleine doch bekende echt ouderwetse cafeetje van de familie Buys zal gelegenheid zijn om een drankje te drinken.

Opgave voor deelname kan telefonisch of per briefkaart geschieden aan het bureau-adres van de stichting (zie binnenzijde omslag). Er worden voor de excursie geen kosten in rekening gebracht.

We

door J. N.

De Weste destijds c haer onts de midde eeuw nar Het kara bepaald c dit circa 4 verschille zeewater binnenst komt dae De Weste trajecten vlakten. nodig on bevaarba Antwerp

VA

In de Wes belangrijk plaatsen v geulen in samenkor hoofdgeu wordt get langs de Z (Zuid-Bev Bath zelfs bereiken v water. In ernstige s lets dat v vraagt, v kort voor

Doordat c zandtrans hreevoere van de za tijd. Bake veelvuldig lichtboei

De Weste